

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

31 (6050). 1965 ч. февраль 7, воскресенье | Өртөө 2 көп.

Ажыл-агый тургузуушкунунга Советтерниң ролун бедидер

Чер-чер Советтеринге сонгуулааларга уткуштур совет кижилер күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг кудурлукчу-биле ажылдап турар. Улус чоңуң чаагай чоруунун дугайында улуг сагыш салымшкын сикни-кенин ССРЭ-ниң Дээди Советинин бешки сессиязынын шиптирлерини совет улус чуректин ханымындал улуг өөрүшкү-биле хүлээп алган. Коммунизм тургузуушкунунга улус массаларын чогадыкчы инициатива-вазын болгаш идекейлиг кижилер-гежиң хөгжүдеринге бүгү аргаларын ол шиптирлер ажылдап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин бешки сессиязынын шиптирлеринин идеялары бистиң республиканың Дээди Советинин чоңкаа чаа болган сессиязынын шиптирлеринде сикни-кен. Эрткен 1964 чылда Совет Тываның экономиказы, культуразы улам ыңай хөгжөөн. Республиканың үстүрү нити продукция бүдүр-риниң планын чедиргелерин күөстө-кен. Хей-хей бүдүрүлгелер, колхоз-тар, совхозтар планын даалгалар-ны бүгү көргүзүлгелер талазы-биле күөстөкчү. Оон-биле кады рес-публиканың Дээди Советинин депу-таттары хей-хей чептериниң сес-сияга шүгүмчүлөп, экономиканы бол-гаш культураны хөгжүдеринге улуг курдаларын илереп айтканнар.

Ылаңгыс тулуг организациялар-ның адрезинге хей шүгүмчүлөдөр болган. Эрткен чылын капитал ту-дугуң планы 72 хуу, чурттаалга ба-жынарнын ажылдаалга киирининиң планы 64,9 хуу күөстөкчү. Чер-чер Советтеринин талазында тулуг ажылчыны чогуур кичээлге салбаң келгенин ол чикстер херечилер турар. Чоңуң чаагай байдалын эки-жидеринге тулуг ажылчы улуг жу-дузалыг болганда, чер-чер Советтер, ылаңгыс хоорай болгаш район Со-веттеринин күөкчүлөрү тулуг пла-ны күөстөкчүлүгү бүгү аргаларын, күштерин организастап ужураг.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин талазы-биле ажылдагычтар курал-дары болгаш чедир кылдынып чүрүлгө баш хей. Тараа бедирлелин талазы-биле күөкчүлүгү тулуг азын-агый артык кунис. Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем райондарын хей-хей ажыл-агыйлары күрүңге сүт са-ларынның планын күөстөкчү. Таңды, Би-Хем, Тоңу райондарын ажыл-агыйлары күрүңге хей-хей тонна ээтин чедир бербөө. Нитизин-биле мал ажылдында улуг чептер болза чер-чер Советтеринин органи-закчы ажылчыны чептенден база улуу-биле хамааржыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Советинин башылаан 1965 чылда улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге пла-нын болгаш күрүңге бюджетин да-гаар үстүрүнү болгаш көдээ ажыл-агыйн продукциянын бүдүрүп үн-дүрери көвүдээр. Көдээниң ажыл-чынычлары бол чылын күрүңге 75 муң тонна тарааны, 21 муң тонна сүт-тү, 20 муң тонна ээтин садар, тараа болгаш 1,5-2 катал көвүдээр.

1965 чылда улус ажыл-агыйнның планында айткан хемчеглерин чедир-чегерин боттандыраг. Күрүңге эрте-чатыргазын болгаш адрезин-де организицияны эң харымсалга-лыг хүлээлгелер болур болгаш улус ажыл-агыйнның бүгү аргаларын мергежилди удуругун негеп турар. Амыг чад негелерин да-гаар чер-чер Советтеринин ролу а-ла улуг. Ажыл-агый тургузуушкуну-

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНГЕ СОНГУУЛДАГА УТКУШТУР

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сонгуулаалар-биле холбаштыр чараштыр кылган плакаттарын болгаш сонгуулаалар дугайында дүрүмү Калининниң полиграфистери парлап үндүрүп турар. ЧУРУКТА: коммунист күш-ажылчы шалымчылар В. Н. Мурахов биле Е. Г. Рапчикова олар белен плакаттарын көрүп турар. СЭТА-ның фотохрониказы.

1964 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйн хөгжүдеринин күрүңге планының күөселдези

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң д ы ң н а д ы ы

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары, СЭКП-ниң XXII съездинин болгаш партия ТК-ның даразында болгаш Пленумдарынын шиптир-лерин күөстөкчүлүгү, 1964 чылда улус ажыл-агыйн хөгжүдеринге чамдык күөтүр түннелерин чедип алган.

Республиканың бүгү үлөтүрү нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле 105 хуу күөстөкчү.

Бүдүрүлгениң хемчээли 1963 чылдын биле деңизерге 3 хуу көвүдээр. Красноярск совнархозун бүдүрүлгелери нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 8 хуу көвүдээр. Чер-чер Советтеринин бүдүрүлгелери нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 8 хуу көвүдээр. Эртең чамдык күөтүр түннелерин чедип алган.

1964 чылда	1963 чылда
Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү	Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү
105	105

1964 чылда	1963 чылда
Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү	Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү
105	105

Нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 3 хуу көвүдээр. Чер-чер Советтеринин бүдүрүлгелери нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 8 хуу көвүдээр. Эртең чамдык күөтүр түннелерин чедип алган.

ХОЙЖУ БРИГАДАДА

ӨВҮР. «Торгалды» колхозтун Кара-Талаа хойжу бригаданы бригадир Доржу Даганын удурулга-ны-биле чер-чер Советтеринин сонгуулааларында алдар кылдыр күш-ажылчы чедиргелерини эс-түрүп турар.

Хойжулар боттарынын күжү-биле ийн аал ишти чурттаар ба-жыны сонгуулаа хүнүңе чедир тулуп доозарын хүлээнгеш, ам

ШАЛЫПЧЫ ХОНУКТАР

ӨВҮР. «Кызыл туң» көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар че-ри болгаш партия организациязы 1964—1965 чылдарын кыжы-нында школаларын, эмнеге, культу-чарыдышкын болгаш уруулар албан черлеринин отту-лар ылаңгыс белектер шалымчы хонуктарын чарлаан.

Колхозтун ылаңгыс белектерчи-лери

Белеткел

ТОҖУ. Мында чер-чер Со-веттеринге сонгуулаалар белек-келдери сонгуулаа дүрүмүңе дүштүр чоруп турар. Окуртар-ның болгаш улаңгыс хонуктарын сон-гуулаа комиссияларын ажылчы чоннарынн төлөкчүлүгүндө чептерге түрүскөн.

«Май 1» колхозтун деңизер-ринде район Советинге сонгуула-талазы-биле 12 окуртар, көдээ

СЭКП ТН-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Найрал, кады ажылдакчыга болгаш бот-болуңа дуулажыга дугайында Варшава керээзиниң кир-жикчилери күрүңгелерин Политик-тиг консультативтиг комитетиниң Варшавага 1965 чылдын январь 19—20-де болуп эрткен чөвүлүг хуралында ССРЭ-ниң төлөкчүлүгүңе ажылчыны дугайында төлөкчүлүгүңе чөдүң СЭКП ТН-ның Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чө-вүлели чугалажып көргөн.

Сонгу атлантика пактынын кижигүңери чамдык күрүңгелерин НАТО-нун хей талазын адрезит күштерин тургузарынын планнары-биле холбаштыр тургустунуп кел-ген чаа байдалы чугалажып көргөн болгаш бир өвөс НАТО-нун кижигүңери күрүңгелер ол планнарын боттандырагын орунуга турттар болза, ботунун айым чок чоруту хандырагынн талазы-биле эрге-жок чугула камгалап хемчеглерин алырын дугайында айттыгын чугалажып чөвүлүг хуралында түн-нелеринге СЭКП ТН-ның Президи-уму болгаш Совет чакта таарынган.

Бүгү-де улаңгыс түннелерин эрге-ажыктары НАТО-нун хей тала-зын адрезит күштерин тургузары-нын планнарын боттандырагын чөвүлүг хуралында айттыгын чөвүлүг хуралында Совет Эвилели бүрүн катты-жып турар.

Варшава керээзиниң киржикчи-лери күрүңгелерин Политиктиг кон-сультативтиг комитетинин чөвүлүг хуралында киршиң ССРЭ-ниң төлө-кчүлүгүңе ажыл-чорудалганын СЭКП ТН-ның Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бү-рүнү-биле чугаду деп көргөн.

Нити ажылдагыч автомобилде-ри-биле 1963 чылдынга болза, 1964 чылда 2 миллион 430 муң хой пассажирлерин сөөктөн.

1964 чылда республикага нитизин-биле күрүңге капитал салымшкын-ның хемчээли 27,3 миллион рубль болган, тулуг-монтаж ажылдарын 19,9 миллион рубль түңгө күөстөкчү. 1964 чылда республиканың бүдү-рүлгелери болгаш организациялары нитизин-биле 26,1 миллион рубль түннүг кол фондустарын ажылдап киирген, ол болза 1963 чылдынга 1,9 хой дээни ол.

1964 чылда республикага нитизин-биле акашаландырышкынның бүгү үнөр дөстөрн чаргалдап тургаш, 1200 өөреник олуттуг нити өө-дөлиг школаларын, школа назын чептен урууларын 175 орунуг ал-бан черлерин, 174 орунуг гостини-чаларын ажылдап кинген.

1964 чылда республикага нитизин-биле чурттап тулуга күрүңге ка-питал салымшкыны 5,7 миллион рубль болган. Эрткен чылда рес-публикага күрүңге капитал салымшкы-нарын күөкчүлүгү 48 муң доллор-чи метр ажыг чурттаалга шолуң ажылдап киирген.

Оон аңгыла хоорайны болгаш көдээниң чоң баштайгы сан-мел-дээр-биле алырга, 1964 чылда болу-нуң күөкчүлүгү күрүңге чөдөниң нити дуузы-биле 5219 доллорчи метр нити шолдуг чурттаалга ба-жынарнын ажылдап кинген.

1964 чылда дүргүңдө республи-каның көдээ ажыл-агыйн күрүңге ни-тин 6,9 миллион рубль капитал са-лымшкынын киирген азы 1963 чылдынга 4,1 хуу хой дээни ол.

1964 чылда республикага нитизин-биле чурттап тулуга күрүңге ка-питал салымшкыны 5,7 миллион рубль болган. Эрткен чылда рес-публикага күрүңге капитал салымшкы-нарын күөкчүлүгү 48 муң доллор-чи метр ажыг чурттаалга шолуң ажылдап киирген.

Баштайгы сан-мелдээр-биле алы-рга, ажыл-агыйларын бүгү катего-рияларына мал ажылчыны про-дуктуларын мынчаар бүдүрген:

1958 чылда	1964 чылда
Эт (коң деңизин-биле) — муң тонна	8,7
Сүт — муң тонна	35,7
Дүк — тонна	1073

Чедир чылымды алды чылдарын-нында ээтин бүдүрери коң деңзи-зи-биле алырга 83 хуу, сүтү — 25, дүктү — 53 хуу көвүдээр.

Чедир чылымды алды чылдарын-нында ээтин бүдүрери коң деңзи-зи-биле алырга 83 хуу, сүтү — 25, дүктү — 53 хуу көвүдээр.

Чедир чылымды алды чылдарын-нында ээтин бүдүрери коң деңзи-зи-биле алырга 83 хуу, сүтү — 25, дүктү — 53 хуу көвүдээр.

ВДР-ЖЕ ОРУКТА

ПЕКИН. (СЭТА-ның корр.). ВДР-ниң чазаның чалааны-биле Вьет-намның Демократтыг Республика-зынче бар чоруту. СЭКП ТН-ның Президиум кижигүңү, ССРЭ-ниң Ми-нистрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаган Совет Эвилелиниң төлөкчүлүгү орук айы-биле Пекинде чедер берген.

КүР-нун болгаш Совет Эвилели-нин күрүңге тукутары-биле шипен-лаан Пекин аэродромунга төлөкчү-лери КүР-нун Күрүңге Чөвүлелиниң премьери, ККП ТН-ның даргазынн ораалакчызы Чжоу Эн-лай, Күрүңге Чөвүлелиниң премьеринин ораалакчы-зы, КүР-нун даштыкы херектер ми-нистри Чань И, КүР-нун даштыкы херектер министри ораалакчызы Лю Сю, Кыдаттын улаңгыс-хосталга армиязынын кол штабынын началь-нигин ораалакчызы Ян Чан У, Кыдаттын УХА-зынын шериг-агаар күштеринин командиринин ораалакчы-зы Лю Чжэнь, КүР-нун ССРЭ-де элчини Пань Цзы-ли бол-гаш Кыдаттын өскө-даа албан кижилери уткуп алган.

ССРЭ-ниң КүР-да элчини С. В. Чероноенко, совет элчин черинин болгаш Кыдатта өскө-даа совет ал-бан черлеринин ажылдакчылары Совет Эвилелиниң төлөкчүлүгү уткуп алган.

1964 чылда	1963 чылда
Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү	Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү
105	105

Нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 3 хуу көвүдээр. Чер-чер Советтеринин бүдүрүлгелери нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 8 хуу көвүдээр. Эртең чамдык күөтүр түннелерин чедип алган.

1964 чылда	1963 чылда
Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү	Улус ажыл-агыйн хөгжүдерин күрүңге планын күөстөкчүлүгү
105	105

Нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 3 хуу көвүдээр. Чер-чер Советтеринин бүдүрүлгелери нити продукциянын бүдүрүп үндүрери 1963 чылдын биле деңизерге 8 хуу көвүдээр. Эртең чамдык күөтүр түннелерин чедип алган.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛИНИ

Коммунистич ат-алдары

Ленинчи партиянын кезигүүнүн ат-алдарынын дугайында бир чутуга айтыртыны бүгүн тургузар бойдыр мен. Миллион-миллион кижилерге үлгөр-чижек болуп, боттарынын эргелерин шын ажылап, боттарынын хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүсөдип турар коммунисттерин дугайын, коммунисттерин адын, оң алдарын үнөсө көрбөй турар кижилер дугайын манаа көрөз.

Партия кезигүүнүн алын улам-на бекит күүсөдүрүп бисти улуу Ленин кыйгырып, коммунист кижиге бүтү-ле чүгөдөгү үлгөр-чижек болуп, совет кижинин эң ак шынарларын болуна сыйкырлаган турар жүрүдү деп айтып турган.

Улуу Ленинни тургусканы бистин партиясы чоңа кызматтар чок ат-алдырды. Партиянын политикасы, оң бүтү ажыл-чорудугуна күш-ажылдын кижилерине, оларын чаагай чорунун болгаш четкектелешкинин дугайында салгыш алышканына бараалаттыган. Чон болуун партияга ынак, аңаа бүрүнү-биле буюруп турар.

Мичалза-даа партиянын ат-алдары оң кезигүүнүн буюруна аңаа-ла даямчы бербес. Коммунист эштеринин хүлээлгелерин болгаш буюрун чыңап алып жүрүдү. Бодунун күш-ажылы-биле, чоңа ак сеткилдиг баран буюру-биле, принципалдык-биле, шыңгыз-биле ол оң чаалап алыр.

Бистер, коммунисттер 12 миллион хире бис. Партия кезигүүнүн бекит адын бузарташып турар кижилер бистин аравыта таварышп турар. Ол болза партия кезигүүнүн хүлээлгелерин чорутуу негеденин салбаан, оң кижини кичинекей албай барган, а ол кижин бодун мактаным, турмушканын, устаста хүлээлгелерин херекке алабаста өздөөн ол-тур. Иңгыл кижилер кончү эвеш. Партия мыңды кижилерин өзе кижигилеп, а эргежок чутула аларган таварыштарда оларын бодунун хүлээлгелерин арыдап турар. Ол шын харын. Ленин мыңдылар өрөткен: «тергиденчи коммунист партиянын кезигүүнүн бодунга хүлээлгелерин болуп, мыңаага коммунистер чазан партиянын байдалы-биле холбашкан амынтыр чүүлдерин ажыгызын дээш эвес, а буюр-ла коммунисттер күш-ажылынын үлгөр-чижек көргүсүн дээш, партияга чаз кезигүүнүн кирип атур...»

Мен ажылчы кижин мен, ажыл талам-биле бодунун эштерини — коммунисттерин чорутарал-биле көрүп турар мен. Чижээ, токар Иван Денисович Коваль джиге. Ол бодунун херэрин магалы мастери, молгаар-шылдарын билбес ажыл-иштин, ааркычы кижин. Ол хей-ниитин, дугуун буюрунун талам-биле кижизинки. Амыктар болгаш партияны эвес ажылчылар кезеде-ле оң чанынга чыгып. Мыңаага ол ар шүтүзү Иван Денисовичин уулу-биле хүндүлөп турар. Чүгө дөргө Коваль бодунун амыктары-биле бүтү-ле чүгөсө үлгөр-чижекте көргүзүп турар-дыр: ажылдап билер болгаш ажылга мынак, партияны сөс-биле кижиге тура-соруу-ту кылыштарын, коммунисттерин тургузукчу болуп чорутаралды аңаа быгыттарын ол билер. Ол бодунга болгаш бодунун эштеринге шыңгыг баса негеделип. Иван Денисович чүгө-ле буртузуне кичинекей салыр, шыңгыгы болгаш өдө-чаразы, биче сеткилдиг болгаш принципалдык дээш, уаус аңаа мынак.

1933 чылда (мыңан мен анык ажылчы турган мен) бистин бригадалык Александр Земиничин ажылдап турган чүгө. Бис оңу аңаа-ла Саша джиге бис. Ол мыңаада турган токар, коммунист турган. Бис бүтү-ле чүгөсө ол үлгөр ач турган бис. Эзгечер соонда Самантин стопангун чанынга ол шаа ажылчылар чыгып келир. Бирде солун бесада агадан тулар, бирде кезекти канчаа чымыла акыл дээр Саша көргүсөн, бирде херексиди эки таарыштырып алырдыг дуулашкан турар.

Күш-ажылчы тинделге

Ак-Довуракта «Тыва» даг-дугу комбинаттын ажыл-ишчилери бо чылдын январынын бугурунган ондугуларын чедикшиг күүсөткенер. Нинти продукция бугурунган планын комбинат 101,3 хуу, сортуг даг-дугу бугурунган 168 хуу күүсөткен. Комбинаттын рудининин ажылчылары руда массалын белеткээр талам-биле ай онаалганын 105 хуу, рудалар даг-дугун арылаарын — 104 хуу күүсөткен.

Комбинаттын электростанцияны биле автоколлекторын коллективтери чаз чылдын баштагы айында база эки ажылдаанар. Электри энергиянын ажылдар кылырнын январь онаалганын электростанциянын коллективтери 117 хуу, а чүгө сөөртүгезинин планын автоколлектор 111 хуу күүсөткен. Чеди чылдын сөөлү чылдын онаалганын чедикшиг күүсөдир дээш кызымканай ажыл комбинаттын коллективтеринде хай-шыңгынын чорун турар.

А. МОНГУШ.

2-ГИ АРЫН ШЫН

1965 ч. февраль 7.

Н. МИРОШНИЧЕНКО

Харьковтун трактор заводунун токары, СССР-нин Дээди Соединин депутаты

Ам Александр Антонович Земиничин хары бежен ажыл турар. Чудургайында ак дүктелер апарган, сыны шала-ла күдө берген, а мыңаа-даа партияны тура-соруу хевээр арткан. Ону парторганизацияда, партия бюрозунун кезигүүнүгө-даа сонуп турду, а ол ам профинделенин пех комитетин баштап турар. Ажылчылар хомуудалы-даа, өөрүшкү-даа оон чажырбас. Оон сеткили чазгай, кээргачел: а кол-ла чүгө — кандыг-даа херекти оон партияны бую-биле, ханы принциппалдык көрүп, четпестерге эштеп чок болуп турарында.

Дарганаар цехтин начальниги Яков Тимофеевич Белинкону аңу-ла турар чүгө каш коммунист мен адым. Партиянын ат-алдарын мыңдык-биле каалаган чорутуу мыңды кижилер партияга чезе эвеш болуп турар: бир эвес сөзүн бээр болза, мыңаада күүсөдир. Ол ажыл-херекти, сагыш човангыр болгаш кончүт шыңгы. Оон шыңгызынган кым, кажан-даа хомуудайн турар, оң ат-алдары бекит, чүгө дөргө ол партияны бую-биле чөптү болгаш бүтү-ле чүгөни коллективти эргелешканы кылып турар-дыр. Компартияныг чаз термиктиг суугуларын ол буюк эштерин-биле калы ажалдап кылган. Ол чорук болза аңаа-ла коммунисттер 32 хууга хөйүн ууларынин аргазын коллективке берген.

Заводта толентиг ат-алдарын адыл-леп турар чүгө каш коммунист мен адым. Партиянын ат-алдарын мыңдык-биле каалаган чорутуу мыңды кижилер партияга чезе эвеш болуп турар: бир эвес сөзүн бээр болза, мыңаада күүсөдир. Ол ажыл-херекти, сагыш човангыр болгаш кончүт шыңгы. Оон шыңгызынган кым, кажан-даа хомуудайн турар, оң ат-алдары бекит, чүгө дөргө ол партияны бую-биле чөптү болгаш бүтү-ле чүгөни коллективти эргелешканы кылып турар-дыр. Компартияныг чаз термиктиг суугуларын ол буюк эштерин-биле калы ажалдап кылган. Ол чорук болза аңаа-ла коммунисттер 32 хууга хөйүн ууларынин аргазын коллективке берген.

Мичалза-даа партиянын мурнуунга бодунун харымсалгалынын меле-реп билбес коммунисттер, боттарынын оңу-ле чүгө чоруттары-биле партия организациаларын бузарташып, оларга уулу херэин чедирип турар сагылга-чүрүм урөкчелерин, арга-ларга халдыкчылар, шүтүчүл-ледин кылар кижилер бистин партияны хүлээлгелерин аңаа-ла бар болуп турар чорук мөөн эштеринин шыңгы, мен баа-ла — ханымы-биле-дуурун турар. Хүнүнчү-не заводтун эртер эжинге бекит кижилер чыгып келеш, арга-ларга чөргө сектүп чоруттар. Эртеңкиде карактары олар берген, холдары сири-дөөш апарган ажылга келир. Оларын аравында коммунистер бар болуп турары оңаа бузар-дыр. Трактор цехтин мастери Метелевти ак көрөзүнө. Уругузу арга-ларга, ажылчыларга каржы-догун, учас-тектун ажылын сандаркаткан. Аңаа кандыг ат-алдар турар бөө? Цехтин коммунисттери оон-биле канчап эштеп турары? Партия кезигүүнүн бекит адын дугайын уткан, үн барган ол кижини олар чүгө хемчир албай турары?

СЭКП-нин Уставын хажыдып турар партия кезигүүнүн бисте чамдыкта чычылган турар-дыр. Кезигүүнү кижини чүрүм үрөп, ажылды сандаркаткан, ойдук чок чүгө үтүгелди каарга, оң чинги-биле эштеп-чөптөш, «Иван Иванович, эки эвес-тир ийин!» — дээш, оон-биле кызымканай даямчылар наар. Чамдыкта ажылдап үндүрүп, мичалза-даа ол-ла дораан эске ажылга баа-ла коммандылар эрге-хүлээлгелер кирип алыр: А демги кижин оон каныг-даа түнел кылбас, бодунун мурнуундагы чорун кататташ турутар.

Мен болаарымга, партияны бую-биле алгаш, мыңаага кылар болза дыкша шын болуп ийе: кезигүүнү кижин багай ажылдап, ажылды сандаркаткан, бодун тогулар апарган, партиянын илегини шыңгытпаан джиге — станокка барып ажылдаан, коммунисттерин бугурунган, ат-алдарын күш-ажылы-биле катан чеди азын, ол-ла.

Мыңгы база болгудаар. Кижинин ажыл-херекти чорутуу турары

багай эвес хире, план-салаан күүсөт-тинип турар. А кандыг карылга-биле, кандыг арга-лар-биле чеди ап турары — оңу шөөлүг сөнүргөн көрбөс. Ажылды бую-лаа кылар чорук чекетелип турарын көрбөс. Чамдык ажылдакчынын ат-алдары металлды азы кезекти ээлчег чокка «ушта тытып алырдыг», кажар-лаарында, оларынга туттунуп турар дөргөн парторганизация эскер-бейн турар. А демги кижини: «шмы-рак-ла ажылдакчы чүгө» джиге, мактап турар. Ол бүтү чүгөдүг чүгө чедирерил? Күрүне сагылга-чүрүмү хажыларынга чедирерил.

Аазаашкын бөзүнгө мынак, а сөөлүндө барып оозун утуттар, мыңды кижилер бисте эвөөш эвес бар. Индирге унуп келгеш чуталаан тур-да ары-тас, мырыңай ырлап турган айдап-куш-ла, а ажыл-херекке баргаш, чаштыган дег, аран бөөр. Коммунист кижинин сөзү ажыл-херек-рөө-биле каржып турар болза, ол кончүт багай. Чижээ, ушук трактор цехтин ажылчыларын ижер чыгып сүтлүг автоматтарын септеп бөзүн цехтин начальнигинден каш уаа дилээн. Цехтин удурутчулары каш-даа уаа азын келген. Мичалза-даа аазаашкын хей-хоозун аазаашкын болуп арткан.

Чоокта чаз чекке чеди бердим. Бөлүк ажылчылар хомуудан тур-чүгө болганмы? Чугаа база катан ГЭС-4-түн хоолаларында унуп турар хөс бистин суурустуу кырында тогаш дүжүп турарын дугайында болуп турган чүгө-дир. Бөдүл көрүңер даа! Долгандыр муштү чүгө кап-ла кара. Хар-даа кара, кургаларын-биле азын каан дөңдөр-даа кара. Кижини форточка ажылдар ужу чок! Ол чөдөс чөтө чүгө бөө? ГЭС-тин галле шилчилерин чеди азын азы хөс дозуп алып тускай херексидерин тургузарында индиги болуун сөнүргөстүн даргасы, партия обкомунун болгаш райкомунун секретарыларын азын турган. Мичалза-даа олар боттарынын сөзүн эвөөш.

Коммунист болза кижилерин бодунун хууда үлгөр-чижек-биле соо-лаа эдөдир. Мыңаага сөзү ажыл-херексидер каржып турар кижилерини соонган кым болуп деп? Оңу «хөөдүн чүгүрүчү» джиге болгаш аңаа бугурувес. Чугаа шын шымы-рыне кыгыртып турар эвес, харын боду баа-ла мыңаага кылып турар кижини удуз хүндүлөт. Бүтүлүг ат-алдарын хүнүнү үлгөр-чижек тур-гудаар. Партияны кижини чөдө бол-ганга баа бүтү-ле чүгөдөргө ий-тигелге, кижилерге баран боду-рун, бодунун хүлээлгелерин бекит-биле меле-реп билирини үлгөр-чижек болуп жүрүдү. СЭКП-нин Уставын сагыш чорук кезигүүнү кижиге мырыңай эргежок чутула чүгө, хоойлу болуп жүрүдү. Ий-тигелдин мыңаа мен састерин эпти-ле сактып келир мен: «Ан сеткилдиг болгаш бердим-ген коммунисттер биле бодунга хөб-ти кара дерин төп тургаш тып ап турар кижини чекшидирип турар ындыларын аравында ылгалды күш-ажылчы массалар кончүт мергени-биле биле тыртып каар...»

Ам партия кезигүүнүн ролу болгаш ужу-дуузы, парторганизациянын, партиянын болгаш чурттуу

ХУРАГАННАР КӨВУДЕП ТУРАР

Кышка беткедиги кым эки чорукта болду, оон малы сөөк кышты хур ажар деп чүгөни Чөөн-Хемчикте «Искра» колхоз-тун Чомакта №1 хөйжү брига-дамын кезигүүнери эки бил-дир. Эртең чылын олар чедикши-кинниг ажылдаанар. Шүптү 11 колдана хөйүн күш-дегелге аңу. Хөйжүлар М. Мажаа 40, Н. Дор-жү 60 хураганын алган. Оларын

чыгыг кажаларда ажаап турар. Малдын чаш төлү хүнүн-не не-межиш турар. Бригаданын кезигүүнери ары-тууучуларын кыгыртып детки-вишан, тус-тузунда бот-хүлээл-гелерин алганар. Чаш хураган-нары менди доруктуруп эштеринге таарымчалыг байдалдар кыштар бугурунган тургустунган. Ч. СЕНДАЖЫ.

Тудуг эргелелин удурутчулары ажылдын графинин барымдалаа, тудугуларын эргежок чутула матери-риалдар-биле эки хандырайн тур-ганында аңаа тургузукнаар 42 муу рубль когаралды таварыштырган. Аңаа неместир ажылдын өртөк-те-леерин үндөш чокка улааттырга-ны-биле 58 рубль хөй чарыгдаттын-ган.

Тудуг ажылдарын планынгы Устун турганынын чыдааганнары: материалдарын чедикшип, ком-бинат тудуунун схеманын чаз-рып, төсөөлөдиг чөдөгелерин саз-датканында, кижилер-биле политтех-нигелдеп, культу-массалыг ажыл-дарын оңаа четпес органистан тур-рында — деп, санал берген эштер илереткенер.

Урөктел-хоогулар цехтин ту-душукуну төсөөлөдиг хажар. Де-мир-бетон кызылганын шынар ба-гай. Хөвү-Аксынын дуулаар бүтү-

ажыл-херектери дээш оң харын-салгазы бекит турар болганда, коммунистерге негедени бекитер, партиянын хүлээлгелерин арым дээш демиселди күштөлүрер херек деп санап турар мен.

Парторганизациялар, партияны ор-ганнар чогуур негеделиг болуп чо-рукту илеретпей, карак ажы-таарларга, ажыл чызырларга, шү-гүмчүлө кызар кижилерге, макта-нып шуугаарына мынакта, пар-тияныг болгаш күрүненин сагылга-чүрүмун үрөөлөргө, бодунун ойдук чок чоруктары-биле партияныг ат-алдарын ууун турар бүтү-ле кижилерге кошмак кеземче көргүзүп турары ховар эвес.

1963 чылда ажылдакчыларга хер-егелер профобелди колхозтан эскер-рин профорганизация конструк-тор, коммунист С. А. Рохбергке даас-кан. Чангыс хуум картфельд дээш, ол бодунун эштеринден 20 көпесте артыкка ап турганы илерээн. Хынап көргө шынап-ла мыңды болган. Оон аңгыда бодунун харымсалга чок чо-руунуң уламиздан партбиледин база чидирген. Ол кижини шын эвес ору-че кирип, коммунист адын үнө-лөсөй барган. Ону партияга арты-рып болор бөө? Артырбас деп бола-ар мен. Мыңаага заводтун партком-у Рохбергти партиядан чидирген, шын кылган-дыр.

Кижиге ат-алдарын эрге-дуулаа бербес дөргөн чамдык эштеп утуп турар-дыр. Иңгыл кижилер уду-турку болу бергеш, коллективтен хоорлуп, бодун тогууун, эштеринин санал-оюнын, ажылчы чоңарнын негеделиг-херексидерин тооп көрбөс алаар. Бүтүрөтпей, а коммандылап туруп бөөр. Партия организациалары мыңды чоруктары-биле шийти-рилг демиселди чорутар херек.

База бир чүгүдү — кижилерин аравында, массаларын хажымына коммунисттер тургузуп дугайын чуталаары күзөнгөй-дир. Ол кезээ-де-ле эштеринин дугайында, ажыл-чы чоңарнын дугайында салгыш са-дыр, оларын негеделиг-херексидеринге мыңаагыр болуп жүрүдү. Партияны кижилер үлгө-биле багай харымсалга, олардан хөөрүк болуп болза, мен дык-ла ачыксынар мен.

Чамдыкта бистин цехтисе партия райкомундан азы райкүсөккомдан удуруткуч эш чөптү келир, мыңан ажылчылар: «Мыыл ол?» деп ай-тырмыш турар. Заводка чоокта чаз болуп эртең парторганизацияга за-водта ачылдарайн турар азын каш эштер президиумге к-түп кээрге ба-ла мыңды болган. Делегаттар бот-беттарында мыңаа деп айтырмыш турган: «Дуу ол кайын бөөр?», «А оң таламында кижини кайын кел-гендир?». А олар дөргө партия бол-гаш совет организациаларын уду-рукчулары-ла болгай! Бир эвес оңу улус таныбас болза, ол цехтерге кел-бес, ажылчы чоңар-биле ужураш-пас, бүтү-ле чүгөни протоколдан кө-лүп олурар болза, мыңды уауртук-чугаа кандыг ат-алдар турар бөө?

Партиянын эрге-ажыктарын барымдалааш, коммунисттерин ат-алдарын дугайын дөртү-биле болгаш ажыл-биле чуталааш, партия кезигүүнүн ады улам-на бекити кез-дүрүлүп, партиянын болгаш чоңунун мурнуна коммунист бугурунган харымсалгазын оскен турарын чеди-п алып жүрүдү бис деп мен ын-чаар санап турар мен.

1965 чылда бугурур ажылдын хөмчөөлү 2 катан улагаткан. ТЭП-тин күжүн 9 муу киловатт чедир ула-туртары-биле чаз тудугларын кылар, эрги Хөвү-Аксы суртаа чүнар бажы-нын тудар, суг дамчыдылганын болгаш канализациянын ийги эөл-чөш доозар, эмелдег хөдөргөжү-гүн кол көрүшүп болгаш ажыл-а-гыг, гараж конустарын болгаш 75 уруглар турар асылын тудуун өдө тудуп, ажылаалга кирир.

Ажылчыларын материалдыг со-нуургалын көдүрер, онаашкан ажыл-дыг оларын кызымкан, харым-салгазын бекитер, тудуг материал-дарын камыг чарыгарга сорулга-биле чаз органистан №3 болгаш 4 тудуг участкаларын бот-оруга-ча-рылгалыг кылар тургустунган.

Кызыл — Хөвү-Аксы аравында орутук тузукч уламчылар болгаш доозар

О. КОРОДА.

Кызылдын дааранымга комбинат хөөрүдө мурнак бугурунган бирээш. Коллектив чеди чылдын сөөлү чылы-январын онаалганын бүрүн күүсөдип, 111 муу руданын барамын бугурунган үндүргөн. Н. С. Макарованын удуруткуч коммунист күш-ажылдын бригадасын эргеш чымын бугурунган планын куусаа бетинде күүсөткөш бригадалар аравында калбар-ган социалист чарыштын тикелешкелери болган. Хөөрүн дааранымчылар Р. Монгуш, Т. Курагина январын план-ны 120 хуу күүсөткен. Ол мышка Нина Григорьевна

Глушкова секретарьлаан комсомол организациын кезигүүнери бугурунгане уулу күш болуп турар. С. Ондар, С. Букова, Н. Чистикова, В. Сысоева, Л. Намай болган Н. Глушкова боттарынын айда алган хүлээлгелерин 112-126 хуу күүсөдип, бугурунгане мурнак кижилерге санылып турар. ЧУРУКТА: бугурунган мурнак комсомолчулары (солгай таламиздан) С. Ондар, С. Букова, Н. Чистикова, В. Сысоева, Л. Намай болган Н. Глушкова. Фото А. СОДУНАМНЫ.

КОЛХОЗТАРНЫН ОТЧЕТТУГ БОЛГАШ ОТЧЕТ-СОГУЛДАЛЫГ ХУРАЛДАРЫ 1965 ЧЫЛДЫН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ ДЭЭШ

Тожуну «Совет Тыва» колхозу-нун сүүрү январь 28-тин эртеңинде калгачык хаймышканын. Ирак, чоокта малчынар, оон ишти-де эң каракы иш ферманын тал-аалары чедикел келтирел. Кижилер клубту дозур олурган. Отчет-согулгалыг хураа алгашан.

Хураага колхоз баштаар черинин болгаш колхоз ревизия комиссия-ларынин отчеттары диннап чутала-лашкан. Улуг-Хем районда «УТКА 25 чымы» совхозтун коллективтин, республиканын калгаш ажыл-агый-нын бугу ажыл-ишчилеринге кыгыр-тын хураалга танышкан чуталааш-кан, 1965 чылда колхозтун соци-алист хүлээлгелерин бадыйлаан.

СЭКП ТК-нын, Совет чазактыг хүн бугура салгыш салгышымын, дуулашканын даанымшан, колхозтун экономиказы чыл санында өзүп, колхоз органистас-ажыл-агый талам-биле улам быгыгып турар. 1964 чылда күрүне мурнуна хүлээлгелерин көлөк бугурун күүсөткен. Сут талам-биле республиканын шил-чилерини колхоз 1964 чылдын түнел-биле Тожу районуна, а ра-йонун шилчилерин «Совет Тыва» колхозка тынышкан чорук кол-хозчуларын моон сонгаар улам аңаа ажылдарыне сөрүк кирип турар. Колхозтун ачыл оругузы 1963 чыл-дын малам ууру 53000 рубль немел-эскен болгаш планан ажыр 38 муу рубль кирген.

Тожуга шаандан бээр тараа тары-ыйн чоралы болза, ам Тожу тараа-дан бөөл кел чорутар. Эртең чылын колхоз чүс-чүс ронна тарааны бугу-руген болгаш үренин-лаа уруп ал-ган, мал чемине-даа тарааны тус-кайлап үскен.

Мал өстүреринин планын ивиден-эскенин күүсөдип алган. Колхозта ачымыр-тымыш брига-ды база аңаа ажылдаан. Аңыл-ла-нын төдөзүн 25 хуу өстүргөн болгаш чарыларын хөдөсеп мунар чуртуну тургускан. Ок-чөмөк, күш-хүнесин, айт-хөл четтир. Оон түнелинде аңчы бугурун ортумаа-биле 200 рубльдин оругузын кир-тургаш, 400 рубль чедиргилөөн. Аңчылар чары хөдөсептине дээш, 1180 рубльди киргеш, оон орнунга 3217 рубль немелде төдөзүшүн ал-ган.

Колхозчуларын ачыл-оругулазы өзүп, амыдырал-чуртталганы улам чаагайгып турар. Колхозчулар шү-тү бажынымын. Мурнуу чыгы-зынга ууру күш-хүнесин төдөзүр 29 муу рубльге немел эскен. Ам бир күш-хүнесин 1 рубль 55 копеек онаагып турар. Колхоз бугурунган мурнакчыларын саны өзүп турар.

Моок-биле калы колхоз бугурунгане бээр четпестерин колхоз дар-гасы В. Тамдын-оол илеткелинге бол-гаш колхозчулар саналдарына чута-лаш.

Баштаар черин кошмак негедели-инде, мылаңгы зоотехниктерин, мал амилеринин хоомай ажылдап турарында эртең чылын колхоз малам 300 ажыг чаш төлүн чедир албаан. Дүк бугурунган планы 87 хуу, эрттиң — 97,9 хуу күүсөтти-ген. Балык тудар, кат, тоорук чыр-тымыштан аңаа оруга күүсөтти-миз. Саар инетерин багай чөм-гөр турарында сүт саздалаа ам-даа куу.

Бир улуг четпес чүгө — кижизин-диге ажылынын кошмак. Колхозчу-

ларын иштиде онаашкан ажылы-га харымсалга чок, хамааты хүлээл-гелерин багай күүсөдип чорутар, ара-галаар, чалчык бугуру кылар, ажыл ууэр — шак мыңды эргинин артыш-кынында уштунган кижилер ам-даа бар. Олар коммунист тургузук-чун моральдыг дүрүмүн билбей чоруттар. Колхозка чыл иштиде 289 күш-хүнү мылаңгыла ажылдаар тургаш, Бугураш Эрилет дээр аны-ак оң чылдын 100 хүнде ажыл-га үнмөй, нестинин ажылдап каан ачканы-биле амыктар олурар. Иван Хөйжү дээр 128 хүн ажылга үн-миз. Оон эске-даа чалгалаар бар. Мыңды кижилер коммунисттин тут-чуп-даа шыдаас, коммунисттиг кезигин четтирип-даа шыдаас. Олар эрте-дөргө боанып, эштинге-ле бот-тарынга дээр.

1965 чылда «Совет Тыва» колхоз-тун ажыл-ишчилеринин ап турар социалист хүлээлгелери удуз: мал-дын санын 600 башка немел өстү-рер. Иңчангаш төрүр 100 баш мал-га онааштыр: 85 бызааны, 95 хура-ган, аңайын, 80 иви аңайларын, 80 кулуун камгалап алып, 175 тонна эртти, 275 тонна сүттү, 6,1 тонна дүктү күрүнеге сазар болгаш 63 муу рубль түнүг олдукту дуушан кири-р. Тарыла шөлүн 730 га чедир кал-бартыр. Иштинин малын чыгыг херек-сиди хандырар снгенин, сислөст бө-лөттөрүн планнаан.

Хураалга хүлээлгелерин бадыйлаш, социалист чарышка «Май 1» кол-хозту кыгыртып.

Колхозтун даргасында Василий Санмаевч Тамдын-оол мооп-биле беш уаа согутканы ол.

Л. САЯНОВ.

«Шынын» тускай корр.

Бурунгаар базымны кылар

Каа-Хем району «Совет Тыва» колхоз бир чыл бурунгаар республи-када хөдүндөгү ажылдыг колхоз-тарын бирөөш турган. 1964 чылда колхозтун ажылы элөөн чүгөргөжөн деп болуп. Оон бир кесек барымла-ан болза эртең чылын күрүнеге сүт, элт, дүк сазар планнарын ажыр күүсөткенин болуп. Хөй бугурунган 2,6 кг дүк кыргыр тургаш, 3,4 кг дүктү кыргып алган.

Оон-биле калы колхозта бар арга-лар, куралдары ам-даа четче ажыл-латтынмай турар деп, чоокта чаз болуп эртең отчеттук хураалга дем-делгеш. Бо дугайын чамдык мурнак-чыларын күргүзүлгө херексидер турар. Санчылар Л. Оней, Н. Наптит олар чылда инек бугурунган 1650—

АЖЫЛ-ХЕРЕК ШАПКЫНЧААН

Төрүттүгөн чаш хураганнары чидир чокка камгала алдыры — хойжуларын кол сорулгазы. Чөө-Хемчик районда «Искра» колхозтун хойжулары чаш хураганнары ажаап, камгала алдырына бо чылып багыт эвес беткегенер. Колхозта үш хойжу бригадала нинтизи-биле 20 кодала төрүт хойларын болгаш чаш хураганнары кажалары чыгып, четир чөм баа бар.

Чеди чылым алдыгы чылында чүс хойга онаштыр 93 хураган, хой бурузунд 2,8 кг дук алган, хойнун нинти баш саанын өстүрүгүн опаздазын 102 хуу күтүскен, хойжу бригадалар аразында шилчилер Кызыл түктү чаалап алган. Чодарда №1 хойжу брига-

да бар. Бригадалын хойжулары бо чылып чаш хураганнары сакманын арга-биле ажаап, калгалаарыч кырынын белеткели доозар чыгаан. Хойжу эш Монгуш Сенданын колунда төрүтүгөн 60 ажыг хураган чидир чокка алдыган. Ол ышка коммунистин күш-ажылдык шалып-чызы деп ат даш кемсептир турар коммунист эш Ондар Борбак-Даштын хойнун кажалары чыгып болгаш чаш хураганнар доруктур чаш кажалары эки шынарды, таарымчалыг кылдыгыны эске малчыларга үлгөр болуп турар. Эш О. Борбак-Даштын баштайгы оолдун 83 хондан 87 хураган менди доруктур, дешкилеп турар. Коммунист эш Иргит Доржу-

нун 68 хураган аки доруктур турар.

Колхозтун эске-да хойжуларыны коданнарында хой оолданышны организастыг эгелген. Хойжуларын коданнарында төрүтүгөн чаш хураганнарыны дагы-учедун, дугаарлашкыны кылып чорудары-биле коммунист эш О. Шыгыр-оолду харыскалды-биле быжыгалаан. Төрүт хойларны бо үеде кыштар чанында камчап алган оларда өткүрүп турары малчыларнын чаш хураганнары менди алдырына таарымчалыг болуп турар. Чаш хураганнарга чыккач ситенин болгаш эске-да шынардыг кемперин бээрин организастап турар.

Колхозтун Арыг-Бажы сүт-ба-

раан фермазында 7, Кызыл-Хавак фермазында 11 инектин төрөн бызалары менди алдыган. Ол ышка 150 хаан оолдарына чарбаны болгаш гидропонтут арга-биле өстүргөн нотаан үнүштү берип турар.

Малчыларнын амдырал-чуртталганын улам экижилер кемчелер-биле чергелештир партиянын агитас-массалыг ажылдарын чорударын кичээлге салдыган. Арыг-Бажы, Кызыл-Хавак, Кок-Хавак сүт-бараан фермаларында болгаш ий хойжу бригадаларын төлөрүндө 2—5 чедир агитаторларны быжыгалаан. Оларда агитаторлар доктаамал үнүп турар. Колхозтун 1964 чылда ажыл-агыйнын түнчелдерин, бо чыгып

хүлээлелерин бижээп аскалаан. Агитаторлар хуу бурунун айттырылганын хамдарыштыр лекция, бексалаарын чорудуп турар. Фермаларда, бригадаларда ажылдап турар малчыларнын чуртталга бажынаарынын, кодан девискерин болгаш кижилерин аргыштерин чырыдып турар тускай «Санитарлыг булуң» деп солуну колхозта херэженин чөвүлелин активтери айда бир уда үндүрүп турары база солун. Малчы буруз солун, журнал чагылдаларыг. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында 6 кижжи составтыг партия, комсомол бөлүк саанычтар, кадарчылар ортузунга партияны агит чорудар талазы-биле багыт эвес ажылдап келген. Ол

фермада тургустунган партия бөлүк ферманын тускай хүлээлелерин кылып тургустуу саамыраанын кылып тургустуу саамыраанын. Бо ажыл-херекке Бажы-Азак сес чыл шкөлөзүнн башкылар коллективни угуз рольду ойноп турар. Олар Арыг-Бажы ферманы шефе алган, агитаторларын, лекторларын үгүлүч чорудуп турар.

Фермаларда, бригадаларда кечер библиотекалар ажылдап турар. Ийде республиканын мурнакты агит-агыйларынын, саанычтарын, хойжуларын арга-дуржулгаларын бижээп номнарын дегдэн. Чодар бригадаларын бригадир эш И. Лага мурнакты хойжулар дугайында дуржулгаларын бригада төвүндө хойжуларга кол-

лективтин-биле номчуп берип турар.

Колхозта лекторлар бөлүк малчылар ортузунга барбайн турар деп чугалап болбас. Малчыларга лекция, бексала чорудар талазы-биле лекторлар маз амчилер Ондар Оччаттын, Монгуш Ламба, М. Достугу, агитаторлар И. Клекова, О. Кошкар-оол, М. Чимит-Доржу болгаш өскөлөр-даа идеп-кейдег ажылдап келгенер.

Бо чылым чүс баш малга онаштыр 90 хураганны, 80 бызалы, бир хойдан-на 1,7—2 кг дукту алдыры малчыларн хүлээгенер.

Д. ХЕРТЕН, колхозта партия организастыгынын секретары.

САДЫГЖЫ БОЛГАШ МАСТЕР

Току районун «Май 1» колхозта улутууу бараанар садымнын эгелдерин Долгар Тамара 1963 чылдын февралдан бээр салдылап келген. Колхозчуларын чугула хергелелдин барааннары-биле Долгар чогуу ой-шаанта хандырып, садым амдычыларга эгит, эадек болуп, ажылга төлөткенин көргүскен. «Май 1» колхозтун чогуу ону хүндүлээр.

1964 чылда бараан саарылганын планын 114 хуу күтүскен. Садыгжы Долгар паркомуну организастап тургустуу култура бригадаларын эи идепкейг киржикчилеринин бирээ. 1964 чылдын сентябрь айлан бээр ырыакы Кустуу-Кежиг фермазын малчыларынга ий удаа барын, кадарчыларга хуу бурунун хергелелдин турар барааннарыг чедир берген.

Тамара чүгүл эки садыгжы эвес, харын база хеп быжарынын шевер мастери. Колхозчу херэженингер намы-харынын айды-биле хепти кыгма, кыдыг пее-биле, канчаар даараа таарыктын сүмелдешкан, магазинге тура-ла быжып берип турар. Дарган алган соонда кынап көрүп, хепти шын быжып, даараарын өрөдип турар.

Оон-биле чергелештир бажыг иштин эг-херекселерин канчаар ажылдап, эдилерин садым алычкларга тайылбырлап турар.

С. САЯНА.

Коллектив буруу шаап тур

Тес-Хем районун «Сельхозтехника» черинин захозу Шап-оол Маадыр-оол ур уенин иштинде күш-ажылдыг сагыла-чурумун үргүлүчүрүп, ажылдар черинге болгаш бажынынга арагалап турган.

Чугула ий ай иштинде нинтизи-биле 11 хууну прогудулаан. Оон буруу-биле албан черинин кышка хуу белеткели чогуу ой-шаанда кылдырмаан. Кабинеттерин чыгылашкыны, үркөк септеген январ айныг эгелерин чедир уламчылаан. Алминистративин чангыс удаа эвес сагындырып, кемчел алышкынын ол херекке албаан. «Прогудулар чорумуну ам-на угуу каар мен» — деп, ол чече катап аза-ваан дөр! Ийчалаа-даа азаашкыны күтүскенмен.

Чоокта чаа эш-хуузууну суду коллективтин киржилгени-биле Шап-оолдун дугайында айттырып чугулашкы көргөн. Судун киржикчилери Шап-оолдун арагалаар, прогудулар, ажылга харыскалга чок чоруп чиди-биле буруу шаап, шынгым кемчел алырын негез.

Шап-оол болушун бурууун дозу-биле билинген, моон сонгаар ол четпестерин чайдаларын коллективтин мурунуга хүдзеген.

Шап-оолдун минижинин бажындаа, эш-хуузууну суду ачаа хой-ининин догудулаан хүлээткен.

В. ИВАНОВ.

Тес-Хем районун «Сельхозтехника» эш-хуу судунун даргасы.

Амыдырал-биле холбаар, практикага ажыглаар

Масса чонун политиктиг болгаш нинти бажыг айттырыпже кол кичээлгеин салырып СЭКП-нин (1963) Шаууу толаргай айткан. Бо чугула айттырыпже амды-ралга ботталдырар дээр Тес-Хем районун партия комитети, чер-чед партия организасталары политиктиг чырыдышкынын чугулаан көрүп, өрөдипте чылыгы эгелерин мурунда-ла четтедешкынын болгаш белеткедери чоруткан. Партия төөгүт, политэкономия, коммунист кижизилгенин үндешинерин өрөдип бөлүмнөрдөн ангыла, колхозтар, салбырлар төлөрүндө 3 экономиктиг семинарларын, коммунист күш-ажылдын деп ат даш кемсептир турар хойжу бригадаларда, фермаларда коммунист күш-ажылдыг 7 школаларын, Берт-Дага, Самагардайда көдө ажыл-агый билдиргенин үндешинерин өрөдип университеттерин неми организастаа.

Четтедешкынын кылып турар үеде бөлүмнөрдөн арга-дуржулгалыг, шымырак билилгилер пропагандистер-биле хандырган. Аныяк пропагандистерин билин, мергежилни бекдип, районун бүтү пропагандистерин семинар-хурамын, зооветеринарлыг бөлүмнөрдөн пропагандистерин семинарларын ийи удаа эрттиргени аки түндүлгү болган.

Пропандист — идеодутт ажылга партия организасталарын дуулашкыны. Ол партияг өстү массага чедир, марксис-ленинчи теорияны ханы билеп алырынга кижилерге дуулаар кол кичи болуп деп чугулашкы утаап билеп алган пропагандистер кичээлдерин шынардыг эрттир, өрөдип материалдарын тус черин ажыл-херектерин-биле холбоштырып, ажыл-ишчилерин бодурулгеге бекдир көргүзүлгенин чедип алырынга улуг дууны чедирип турар.

«Чолураа» колхозтун коммунист күш-ажыл коллективин деп атты чедип алган Хараал-Тей сүт-бараан фермазында бөлүмгө Д. Дирини үш чыл пропагандистеп турар. Ийде политиктиг темалардан ангыла, зооветеринария айттырылган база өрөдип турар. Ону өрөдип саанычларын мергежилни болгаш ажылга хамарылаан бекдирген. Оон улам ферманын коллективин 1964 ажыл-агый чылында 173 тонна сүт бөдүрүп хүлээлгенин 205 тонна кыл-

дыр ажыр күсүлгени, пландан ажыр бек толна сүтү күрүгө саткан. Бир саар инектен өртүмдө-биле 1250 кг сүтү саан, чүс баш төрүү инектен 93 быжалы алган. Ферма мурнакчыларын сагы эскен. Бызал ажаакчымы Маны Араптан, саанычлар Ким Оюн, Баткар Чедей олар алган хүлээлгелерин ажыр күтүскенер.

Районун өске школаларында бодура, Шурмак школаны онзагы байдалдыг. Ол сүтүдө чүдүлгөниг кижилер бар болгонда, өрөдип турар урууларга оларын салдыр чок деп болбас. Өрөдиптиглерге быжыг билдиргенин бээрине, атеист болгаш атеисттиг кижизилгенин күтүлгенин, чангыс элтиг бажылар коллективин тургузуп алгында школа директору И. Чамдан, бажы В. Никитин олар уурткад коммунист кижизилгенин үндешинерин өрөдип бөлүмү угуу жүрү-дуулап болгон. Суурда лекция пропаганды болгаш атеист кижизилгенин бажылар коллективин холга алган. Тускай план баугар азы-бүрү темаларга лекциялар эрттир турар. Школада атеисттер булуңун организастаан.

Школа коллективин 1964—1965 өрөдипте чылыгы бирги чартында эки көргүзүлгенин чедип ап, өрөдипте хууун 96 чедирген. Башкылар Попов, Ботваская, Е. Чамдан 100 хуу өрөдиптеги боттарынын ууртуп турар класстарыга чедип алганар.

Малчыларнын өрөдиптеги доктаамал чорудар талазы-биле ажылдарын «Чолураа» колхозта, «Тес-Хем» совхозта партия организасталары чедип алган. «Тес-Хем» совхозта парком политчырылышкынын эрткен чылдарга бодарга эки тургускан болза-даа, ам-даа четпестер бар. Партия чырыдышкынын эртен чылдарда кошкак тургустунган тургустунган, ажыл-агыйга, бодурулгеге эки салдар чедирбес. Совхоз 1964 ажыл-агый чылында күрүгө сүт, дук саар хүлээлгени күтүскен. Совхозта малдыг уксаажылдыгы багыт. Фермаларда бөдүм механизация бек чок. Зооветеринарлыг өрөдиптеги чептес тургустунган, малчылар малды ажаарынын, кемперинин айттырылган эки билбес болуп турар. Совхозтун Шынаада малчылары декабрь айнын төнчүзүгө чедир инектерин кажалабайн, 1

3—4 хонгаш сугарып, немеле чөм бербейн турган. Инектер чугула шикчи кирип, арып баксырап бээрин мал-оолдун айттыргала байдал билдирген.

Совхозтун бүгү хойларында чүгүл 4 экижилер коданнар бар. А эске-биле чергелештир партиянын агитас-массалыг ажылдарын чорударын кичээлге салдыган. Арыг-Бажы, Кызыл-Хавак, Кок-Хавак сүт-бараан фермаларында болгаш ий хойжу бригадаларын төлөрүндө 2—5 чедир агитаторларны быжыгалаан. Оларда агитаторлар доктаамал үнүп турар. Колхозтун 1964 чылда ажыл-агыйнын түнчелдерин, бо чыгып

хүлээлгелерин бижээп аскалаан. Агитаторлар хуу бурунун айттырылганын хамдарыштыр лекция, бексалаарын чорудуп турар. Фермаларда, бригадаларда ажылдап турар малчыларнын чуртталга бажынаарынын, кодан девискерин болгаш кижилерин аргыштерин чырыдып турар тускай «Санитарлыг булуң» деп солуну колхозта херэженин чөвүлелин активтери айда бир уда үндүрүп турары база солун. Малчы буруз солун, журнал чагылдаларыг. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында 6 кижжи составтыг партия, комсомол бөлүк саанычтар, кадарчылар ортузунга партияны агит чорудар талазы-биле багыт эвес ажылдап келген. Ол

сенаторлар Муруу Вьетнамга политиктиг таарыштыргала дугайында чугулажышкынынга ажыктыг кылдыр саналдап турар фактыг президентин кичээлгеин корреспонденттерин бирээ көрүндүргөн. Сенаторлар боттарынын үсөл-болдырлар бар, а маз «бодурун бодурум» деп Джонсон меделген. Сайгонче Бантинин аян-чарууну сорулганы болза, шериг болгаш политиктиг байдалы ол черинге барын талкажар болуп дээрин Джонсон чугулаан.

Эртен чылым сөөлүг кварталында АНШ-тын төлөвр балансынын дорайтааныга чакат хууер, төлөвр балансынын экижилерин чедип алыры-биле саналдары бо үеде өрөдип турар деп президент меделген.

Демократтыг партиядан чамдык

СЭТА ДЫҢНАДЫП ТУР

А. ДЖОНСОННУН ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ВАШИНГТОН. Парлаалга конференцияга президент Джонсон Совет Экилелиг бээр димже, ачаа совет ууртукчулар байыр чедирер ийк деп бодарынын барымдалары менде бар дээрин дагылап чугулаан.

КНО-нун айттырылганынын талазы-биле беш улуг күрүмелерин конференциянын чымылдар дугайында Голланд саналы тайылбырларын президент Джонсон ойталаан.

Муруу Вьетнам АНШ-тын политиктиг өскөргө чокка артар дээрин Джонсон меделген.

Муруу-вьетнам чавакка берип турар «дуулашкы» эи ажыктыг болгаш «дүшүтү» болурун чедип алды АНШ өрөдиптиг турар чүе деп, ол чугулаан.

Демократтыг партиядан чамдык

Лаоста болуушкуннар

ПАРИЖ. (СЭТА). Лаостун барымд бөлүлгелерин баштыны Фуми Носаван болгаш полициянын начальниги Ламфутак Сихо Вентинганын үнүп чоруткан дээр. Февраль 3-те болган күтүлүшкуннарын үеинде олар өлүрткөн азы анаа-ла дегип үгөн бе деп чүе билдинмес. Франс Пресс агентилелдин дыналыг турары-биле алгыга, воскресенде күрүне эргилдези-кылырын орадалашкан бөлүк аныяк шериг офицерлери-биле олар шырды харыдаалыг турган. Суванна Фуманын чавак дегдэн генерал Купрасит Абхайини чепчегит күштери үйжээлдерини чепчегит шапкан болгаш полициянын кол штавын узуулаан.

Суванна Фума биле Купрасит Абхай Лаостун наймыскалында байдалын бурун контролдуулап тургаж, Вентинганын күтүлүшкуннары эондур хевээр. Чаа өскөдөшкунналар сезинген чон хоорайны каттап чоруп турар.

ПАРИЖ. (СЭТА). Бангкоккан келген дыналыгларын баугар алгыга, Суванна Фума биле Фуми Носаван Уорин деп черге (сөгу Тайланд) ужурашп бодат турар дээр көн билдирип турар.

Конгога тайбыны кататп тургузар

ПАРИЖ. (СЭТА). Африка чангыс өп организасталарын Конго талазы-биле тускай комиссиянын даргазы Кениянын президентини Джома Кениата конго тура аалкычларын Найроби чоруп турар база бир ууртукчуу Томас Канзаны хуулап алган. Франс Пресс агентилелдин корреспонденттерин Найробиин дына-натканы-биле алгыга, ол ужура-жышкынын үеинде Конгога (Леопольдвил) тайбыны кататп тургузар талазы-биле тура халыкчыларын Помас Канза саналдарында Джома Кениатага дамтылып берген.

Тура халыкчылар шаап халдап турар

КАМПАЛА. (СЭТА). Леопольдвил чавактыг парлап үндүргөн дыналыг барымдалашкан, «Уганда аргус» солунуну дыналыг турары болза, Альберт халык талазында кылган күтүлүг уур шаап халлашкынын түнчелдеги Конгонун тура халыкчылар ариалынын отраттары Конгонун согу-чөөн талазында чугула стратегтиг пункт — Махаги хоорайн ээлеп алган. Дыналыгга айтты турары-биле алгыга, Уганда-биле кызылганын чогулда турар өй хоорайга сөөлүг беш неделанын иштинде тулушкуннар калды-дошкун болган.

Хоочураан аарыг мыкаш ажыл чокталыр чорук болгаш баш мунгаш тургедга болза өг-бүленин кагаш, боттарынын уруларын кемгерер кескин халба болза, даштым чурттарге чорур ужурга дыка хай турктерин таарыштырып турар.

Голландиянын Замфар хоорайнын бодурулгегинде ажылдап турар турар ажылчылар заловун директор чери ажил төлөврин чедир бербейн турар билеп каан. Ажил төлөврин бексалаар хүлээлгени соонда турар ажылчылар ажыл соксаткан. Ычаарада орта голланд эрге-чагыргалар ажил соксатканын күсүлгич эвес даштым кижилер кылдыр чарлаан болгаш мурттан доп-доран үнүп чорурун олардан негез.

Мого-шымырак полицейлер чагыртпастарын Схихол аэродромга күш-биле сөөлүп экекелеш, Анкараж ужулар тускай самолөтче кирип октап-каннар.

ЧУРУКТА: Схихол аэродромга турар ажылчынын полицейжилерин «көгүдү» турары.

Фото Анеф—СЭТА-ны.

УЛУСЧУ ДРУЖИНА

Чоокта чаа «Улуг-Хая» совхозтун Арыг-Бажы салбырында дружиниктерин болгаш эш-хуузууну судунун кемжүлгөсүнүн каттышкан чөвүлө хурали болуп эрткен.

Уралга улусчу дружинанын командири эш Белектей латекс кылган. «Броколи», «Джуге» деп хана содууларын үргүлүчү үндүрүп, дружиниктерин болгаш эш-хуузууну судунун кемжүлгөсүнүн канчаар ажаадап турарынын дугайында ай буртуугун планын кылып алган ук

планын күсүлгезин ай төнүзүлүг хуралига чугулашкып көрүп турар деп, чөвүлө хурали шиктирлөөн.

Өрөдип, арагалаар, хуулааннар чоруткандар назм чептеген бичи урууларын чайлашкы, оларын ортузунга кижизилгеге ажылын улам күштөлдөрүн школада төрөдөр комитети болгаш бажылар коллективин холга алыр ужурап деп, школа директор эш Комбуй-оол хүлээлге ап, чүе чугулаан.

Чурттуу ажыл-байлаа — арга-

ыштыг үрөдөкчилери-биле шыгыг демсептин, оларга өй-шаанда хемчегерин хүлээлгит турар дугайында лексик эш Шангыр-оол санал берген.

Улусчу дружинанын болгаш эш-хуузууну судунун чөвүлө хуралинын шиктирлер Кок-Чыраа көдө Советтин Арыг-Бажы сүтүдө штаттан дашкаар куусому чугулап чөк көргөн.

В. БОРА-ТАРАА.

Улуг-Хем район.

БОТ-ОНААЛГА ҮНДҮРҮҮ

Хамаатыларын ажыл-агый, амдырал-чуртталга болгаш социал-культура негеделерин эи долу хандырышыг утагандан эгелешкенин үндешиндег бирээ болза, көдө чонун бот-онаалга үндүрүп болур. Ол үндүрүгү түс-түс суурларын хамаатыларын көдө Совет чымдырар нинти хурадаларыга хүлээп алыр. Ол хурадаларга Хойлу калбак эргелерин берип турар, чүд дөргө ажыл-агый бурунун бот-онаалга үндүрүгүн кемчелдерин ол тодардып, чамдык хамаатыларын бот-онаалга үндүрүп төлөвринден бурун азы кемч-чамдыктай хостар, бот-онаалга үндүрүгүн акша-хөргөйлери чарыгдала чогур хемчеглери бодулар, үндүртү төлөвринин хууууларын доктаалыр.

1964 чылда ажыл-агый, амдырал-чуртталга болгаш социал-культура хемчеглери бот-онаалга үндүрүгүн 30 муң ажыг рубль акша-хөргөйлери биниң республика чарыгдала.

Ол хөргөйлери чогур утагышкынынга чон чарыгдала көдө Советтер көдөге ажыл-агый болгаш культура туудун улам ынай кал-бартырынга өскү чедикчилеринг

болган. Чижээлээр, Каа-Хем районун Бүрен-Хем көдө Совети болгаш Чөөн-Хемчик районун Алдан-Маалыр көдө Совети бот-онаалга үндүрүгүн хөргөйлери-биле Кундусту болгаш Алдан-Маалыр суурларда фельдшер-акушер пункттарынын бажынаарын септеп алган. Ийме көдө Совет бот-онаалга үндүрүгүн 719 рубльды Ийме болгаш Баян-Тала суурларда клубтарын септегенин чарыгдала. Бин-Хем районун Өк көдө Совети ийме хөргөйлери-биле Сесерит суурда клубту болгаш школаны септеп.

Хамаатыларын нинти хурадаларын эргөж чугула деп санаанын баугар, бот-онаалга үндүрүгүн акша-хөргөйлери-биле чамдык черлерге оруктар, көбүрүлгө, кудуктар туудун болгаш септегенин база эске-да хемчеглери ботталдырып чоруткан.

Ийчалажык чамдык көдө Советтер бот-онаалга үндүрүгүн чонун негеделерин дүштүр эки ажыгдала дугайында сагып салбаан. Оон уламдыдан элэн хой түнере анаа артка, а айттыгнан хемчеглер ботталмай барган.

Чижек кылдыр алгыга, Бин-Хем

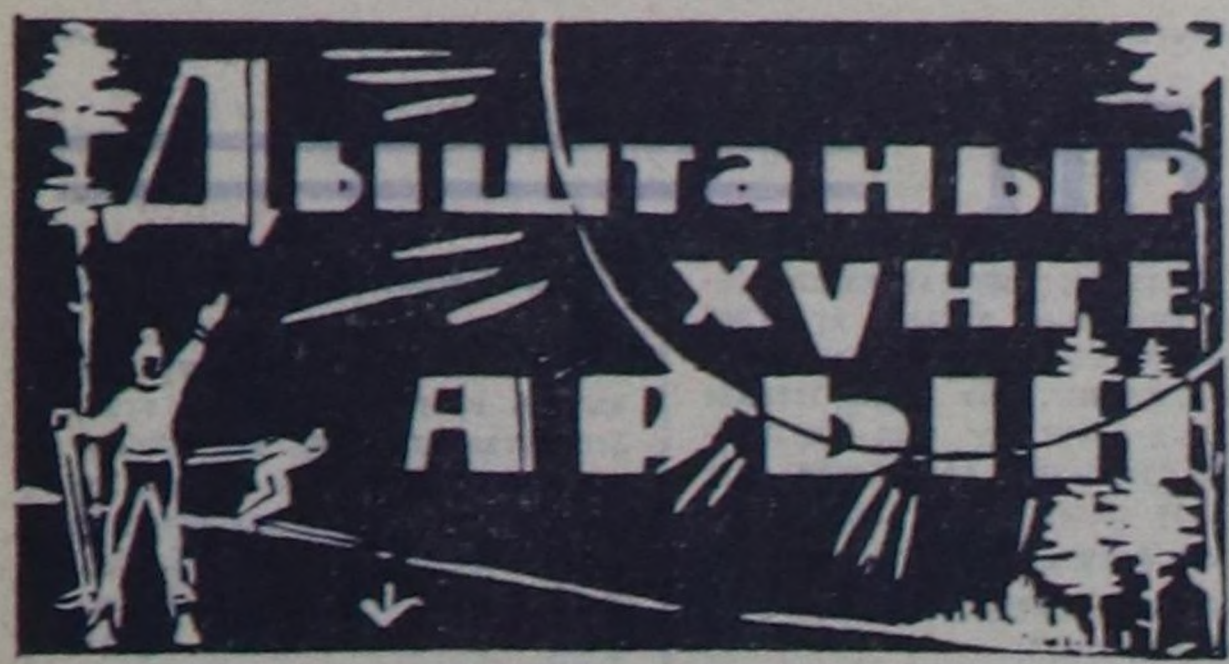
районун Аржаан көдө Совети (даргасы эш Хоругу-оол) бот-онаалга үндүрүгүн хөргөйлеринын мырыдай ажыгдалаан болгаш ийи муң ажыг рубль чимчөөшкүн чок артка. Каа-Хем районун Бүрен-Акс көдө Совети база-ла хамаатыларын кижигени акша-хөргөйлери чогур сорулгаларыга чече ажылдап шыдаваан. Барыын-Хемчик районун Каргы, Аксы-Барлык көдө Советтерин, Тандынын Балганын, Ме-Хежей, Элегес болгаш эске-да чамдык көдө Советтерин дыка хой акша-хөргөйлери ажыгдал чок арттырган.

Республиканын чамдык көдө Советтери бот-онаалга үндүрүгүн акша-хөргөйлери боттарынын көргө-тени-биле ажылап, харын чонун тура-соруун херекке албай барган чорутканы демделгелери чугула. Чижээ, Току районун Тоора-Хем көдө Совети бот-онаалга үндүрүгүн 677 рубльды район эмнегелеринг дерлик салып алырынга чарыгдала. Херек кырында ыныг аныягы чүдүлгени бөдөжтег хөргөйлери-биле салып алыр болгай. Барыын-Хемчик районун Шеклөр көдө Совети бот-онаалга үндүрүгүн хө-

ргөйлери-биле олар ыш белеткеп, клубка херекселер салып ап турганын илээр. Бот-онаалганын үндүрүгүн дүрүм чок чарыгдала чорутканы Тандынын Бай-Хаак болгаш Балганын, Барыын-Хемчиктин Аксы-Барлык көдө Советтерин болгаш эске-да чамдык көдө Советтер база бодураган.

Бот-онаалга үндүрүгүн хөргөйлери чарыгдала, Хойлуну болгаш хамаатыларын нинти хурадаларын шиктирлерин херекке албайн бажынын ыныг фактыларын мырыдай шыдажыр арга чок болгаш ону бо чылын канчап-даа каттап болбас ужурап.

Бот-онаалга үндүрүгүн чарылап болур хемчеглери бот-онаалга үндүрүгүн дугайында Хойлу ылап толаралып турар. Школаларын, фельдшер-акушер пункттарынын, нинти чунар бажынаарын, көбүрүлгө, көдө бажыларга чуртталга бажынаарын туудар болгаш септер, эмнегелер чедирин, номчулга бажынаарын болгаш культура ч

Эзимнернин эрес оглу

Салган соруун четпезин шаанда,
Салгыш даспес ишчи кийи —
Молдар унуту шалпычыга,
Момамынты бараалгадыл.

Малга барза база мастер,
Балды тутса кылбазы чок.
Эзимнернин эрес оглу —
Эргим бистин Дамдын ол-дур.

Хонаштарга, одагларга
Момпас шынаш часпас чедер,
Чогаадикчы амыл-ишке
Чогаарларын шолбанымыс.
Өдүгүчө, Серлиг-Хемче
Өлүктөр даш чорупканда,
Дерги, артыгы сымас келер
Тергин эки адыгымыс.

Ажыл-ишке чаяттыгын,
Ажы-чачы төлөп, бөдүүн,
Акчы, малчын, туугумуга
Аян туруп ыргажымыс.
В. ТАМДЫН-ООЛ.
Току район.

ХЕРЕЛМАА

(Шүлүгөлдөн үзүндү)

Безеки имир дүжү келди,
Бажынарнын оду кыты.
Херел ам-на хестүг боор дөш,
Бажыныме бажынытты.
Карагыла ол-бо чуктен
Каткы, ыры дынап чор мен.
Чалыс оол, кыс четтинчипкен
Чаным-биле каржып эрти.
Херим ишти чечек долган
Херелмаанын бажыны бо.
Кады кийи үнүп келгеш,
Бажындагы уткуп алды.
Амыр-менди солуканттын.
Айтырымга харылай-дыр:
— Херел мындыг төд-де болгай,
Безеа чөлө оар эвес,
Танчы, кино, клуб дөштүн
Даяны атыс чоруп боор-дир.
Чугаакыр ол кырган-биле
Чугаалажы шаг-ла болдум.
Эргим кырган алак соонда
Эпчосунган байдал-биле
Сеткили арай комулдан дег,
Чемелоксөс, мынча дилер:
Харын, силер бодап көргөр,
Бачап барган уруул бо,
Хеймер кызым эрте чедип,
Бажык-чолдур чуртазын дөш.
Аажок-ла кызын келдим,
А ам келгеш, кандыг-дыр че?
Саантылар дөш мынча-ла үр
Савап, бажып келгени ол бе?
Бомжуним тулар бис дөш,
Кола-хоорай улуз чөжө
Аныктар дооза чыгып
Арып турар чөв болчук.
Мен бо кызым эдеп кийи,
Менден ырап чоруксавас.
«Коммунисттик нияттеде»
Стуртумга тулар мен дөш,
Бажыныме караан баскап,
Чуу-ла чаза каттырар-дыр.
Бажынымын оглу-биле
Дөңгө-оңу доостулар.
Бажыны-да мында хевээр,
Дөңгө-оңу чорбалылар.
Найындан-на таныш болгаш
Найыралдым көчүтү улус.
«Өөрөмөс болунара»

Өдөшүп ап көргөр дилим.
— Четтигер бис, ажыбас — дөш,
Чөлө шоолуг тооксавас,
Ол хиреде чангыс-даа хун
Олар аягы чоруту эвес.
Оюн концерт, спорт дөштүн
Олут орас, чай чок улус.
Ном-даа номчааш, кино көргөш,
Оозу үр-ле хевээржир
Зачник улус бис дөш,
Ындыг ол та чуу чөв.
Номчуттунуп, бажыттын
Олутураа хонор-дылар.
Угаан кирген уругларын
Ынчал-мынчал дөш эвес,
Ужур-даа бажыс болгаш
Ыттабас кийи-дир мен.
Чугаакыр ол кырган-биле
Чугаавысты орта дооскаш,
Аныктар чынган чөжө
Анаа көр дөш чорупкан мен...
Чаз туткан клууна
Сайгылаанын оду чайнаан.
Хөгжүм үнү чангылаан,
Хөгжүм көчүтү куттуду тур.
Анай-чаа дег чалым кыстар
Сампап турда, чараш-ла-дыр.
Азас халдуу уран чөжө
Чалгыларда саалаан дег-дир.
Чалым кыстар араныдан
Салгыны танып каашты,
Кезек када аймай бердим:
Чараш туфел бекке эжө
Шалаларда дөш-дөгөс,
Азас халдуу бяралдарын
Алар кырал чоразыг-даа.
Чик тургу платези
Хөгжүм чысыг дүдүмүрүн,
Чалгы дөш шолбан шынаш,
Чараш Херел танынчал чор.
Элир чараш оон сынын
Эргелдин көрүп тур мен.
Өртүлүндө сыйлактар
Орук чалып келдерленер.
Хейр сынын туларын-даа
Херелмаады өөренир!
Е. ТАНОВА.

КОЛХОЗ ДАРГАЗЫНГА ИНИ ТАВАРЫЛГА

1. Ында—аттыг чөвө эвес

Хойжу ашак эң-не улуг
Хомудалын клереткен:
Хойжу:
— Мындагы-ла радиоус
Мынчага дөш ажылаан.
Азалаан бээр айлар эрткен,
Аттыг чөвө, халап чөвө.
Дарга:
Ат боор чүп деп ында, хоочун,
Ажыбас оң, бичин мана.
Бүгү чөвө дорал бол-бас,
Бүдө боор оң, чалгаар-ла.
Далаш-биле
Чоогал, чоогал,
Дарга аазааш,
Чоруй бааган,
Дарга радио
Чок-ла хевээр.

2. Мында—аттыг чөвө болган

Ыт-ла эвес ыт үнгөн,
Өрт аймыл болган чөвө бе?
Нындыг эвес чүвөн ирги,
Өске «халап» болуп-тур мов.
Телефонда даргавыс-даа
Дөңгөшөр кире эвес.
Халап болган чөвө шынаш,
«Капталганы» чайдырган:
— Ат-ла болду, чүп че чөвө!
Радиом шытаваа-ла
Ам бир шыткын нуруу болду,
Радиотехник чорудунар!
Мындыг чөвө
Ам-даа-ла бар.
Мындагымы
Аттыг эвес,
Б. ХОВЕНЧЕИ.

„СУУР ЧУРТТУГ“ АДЫГ

Братск чогулганда Энергетик деп суурчун «Сибирская» кудимчүзүндө
80 квартиралык бажы биле кожа бичекке сарай бар. Дөңгө адимжы
чурттал турар «Бажыны» ол. Адым калчыл суурга чурттал бергиле.
Ол чурттуг чогулганда Анатолий Лисенский иш чыла буржуага тайга-
га ачкан чораш бичи адыг огу тп алган. Ону суурга эскелген, азы-
рап эскелген. Ол ам алдайып өзүп келген, мында-даа суурдан чоруту
кыну чок. Адыг бодунуң азырабыл турарн ээзин таным болгаш оон чу-
гаазын кыныч эки билер.
Анатолий ачкырамын калчыл ишак. Моон мурункуда ыт эдиртип алаш
акчал турган болза, ал адим эдиртип турар. Суурдан ырап, эзим иш-
тыч кере бергеш, адимжы илчарбизинден адимжылар.
— Миша-биле кады тайгага чорутура чорукчиг эвес, берге таварыл-
ларда Мишамын мундур мич— деп, Анатолий чугаал турар.

Москвага час

— Ол ам Сахалин баар, көргөй-
даа силер, шаанда шериг албайн
азаа эрттирген, ол черин эки билер
кижи-даа—дигир.

— Комиссия оон каяа шеригте тур-
ганын айтырбас-тыр ийи. Питиго-
рскиде азыз бар, олче баар болгай
ази—дигир.

— Эжик хылырт дөш, ажыттына бер-
ген. Бир чарыкчы холла кызыл хен-
дир туруп алган. Валентина Тимо-
феевна үнүп келди оң.

— Саидти кайнаар чорутту, Вален-
тина Тимофеевна?— деп оон-моон
айтырган улус-ла эмжеж.

— А-дыр, а-дыр, ам көрө бээр си-
лер—дөш, карта чанында оожум-че
де берген. Оон картада Москва деп
каан черде узуну аажок иени калап
калды. Ынчанга хендирин чаза
тырткаш, бир жүн инеге баглай тыр-
тып кааш.

— Че, ам бо кызыл хендирин эдер-
ти көрүп турунар. Ону каяа аппа-
рыш азыр баар болду мен. Саидти
барып азыр чөвө ол болуу эвес-
пес—деп, мындыг Карта чанынга улус
сымраажажы келген.

— Валентина Тимофеевна хендирин
чыте муруну чүчө шиглээ, шөс
тыртып эгелди.

— Харыков-тур. Харыков-тур—
деп, баш ууур душтутурун ораа-
дашкан кижилерин үнери үнгүлээ.
— Харыковту эрте берди. Керь
боор.

— Кайнаам, киживис оруу Кара
далайын эрлп бар чор. Ойт, мыр-
най Турция чурту кире берди. Сул-
тандан барып интервью алары ол
эвес мынаа. Оолдар ол-ла тывыжы-
тап турда, кызыл хендир Чер орту-
ау далайын эртекш, Каттышкан Араб
республиканын девискээрине кире
берген.

— Ам чурт, хоорай ады азырларын
пимизин чачырым чорда, Валентина
Тимофеевна каттырбышаан.

— Эс, силери-даа, беш чыл иш-
тинде университетке чүч чүвө өрө-
ни келгенер ол чүч— ирги—деп,
баштактаган, хендирин бурунгу
Нилдиз кызымыда Асуан хоорайга
экелгеш, база бир иени олче кта-
даш, азыз ужу бажылаа баглай
сон кады.

— Саид үнүп, келгеш, хулуумурун, кар-
тада орунче көр-даа. Оолдар ол-
бо чүгүнае— Саидти үгел келгеш,
оон-баштаа-биле муруну былаажып
чугаалап-ла эгелдилер.

— Москванын Ленин болгаш Күш-
ажылдын кызыл Тук орденниг Ломо-
сов атыг күрүне университетинин
журналистика факультетинин доозу-
чуу акы-думка араб улустун чурту-
га баар деп турар анык журналист.

— Саиде аялгадан туруп көрүнер. Ми-
нута-даа эртекте, бич-ле кийи бир
сөс, бир кийи бир сөс кошо-кошо
дараазында шүлүктүгш болу берген.

— Араб чурту баар-дыр сен,
Асуанга баар-дыр сен,
Асуанга баар-дыр сен,

Асуанга барына-даа
Адыс чурттуу утпа, Саид!
Абрамовту алгай-йөрөп турар ара-
зында, оон соонда кирген Пашка
Ажаев база үнүп келген. Кызыл хен-
дир Москвадан чөвө чүчө утлай шө-
йүлгөш, чурттуу мырнай-ла сонгу-
чөөн талакы кыды Чукоткага ба-
рып доктаай берген.

— Эрчүвени, Пашканы! Сонгу чүч-
түн шолбаны бооп чайнап көрөм. Шү-
лүктүлөр, ыраажылар, Ажаевка аян-
дан туунар— дөш улус-ла эмжеж.

— Кай, мен— дөш, факультеттин
хоочун шүлүктүзү Евгений Бондарь
херин алдым чөдүргүлөш эгелди.

— Сонгу чүч дөш көрпна, Паша,
Соок боор дөш көрпна, Паша.
Соокту, хатты чайгы ажар
Сорук сенде бар-ла болгай.

— Бирээни— Африкаже, бирээни—
Азияже чорутту, мени кайнаар дээр
ирги?— деп, чугаалам чоруй,
Элеонора Артамонова комиссияже
кире берген.

— Халап чүе! Якутияже баар бол-
дум, профессор Иван Акимович Пор-
танин мени иви мунуп алгаш, ко-
мандировкалаар сен дээр-дир ийи.
Мен ол чүвөсери чүлө зоопаркка
көрсөн мен. Мыйбастыг шыкаш чүвө
чораш.

— Амыраан-дыр сен, Элеонора,
Якутия дугайында алуу чок романын
шөлөгүн ол-дур— деп, чангыс курс-

чу эштери ойнай-сылдай хөөрөп эге-
дээр.

— Роман-даа канчаар, дүргөн ном-
чулга алынга баргаш, удуз совет э-
нциклопедиядан Якутия дугайын ном-
чу көрсөн— дөш халып чоруп
каа.

— Саид биле Пашка шуудал, салым-
хууус шиптирлеттинген дигир,
арзында ажал-херезиче кирпек-
нер:

— Паша, сен бир-тээ Чукотка баар
болганда, мээң дүтүг дашкаар
кылдыр дараан ыт кежи идимни
ап ал, белээм болгай аан.

— Четтирген Саидым, адыр мен
Ынчаарга мен сенээ чаз ак хөйдежи
бар, ижг кере келгеш тергин-не,
оон берейн, оон аныгда ол черикчи
окрокодилер кижиче халдай бээр
чүвө дээниң номчаан мен. Оон дугай-
ны бо турар Эрнест Бассиден эки
айтырып ал.

— Басси чугаалап эгелээрини кайы-
чы чорла, «Б» аттыг улустарын эл-
чээ чедип келгеш, оон комиссияже
алаш барган. Эрнест кезээде катты-
гын чорутуу кийи, оон хоралап чо-
раанын каян-даа, кым-ла көрүп
көрбөз. Ам база-ла хулуумурун, тун
дег ак диктерин чангындар катты-
рып үнүп келгеш, хендирин боду ту-
луп алгаш, каш-каш туртарын ке-
жир тырткаш, Африканын чорутуу
барын талазында болууну төрөзү
чурту Нигерияда Лагос хоорайга
ужу барып баглаа каан.

— Бассиге база мактал ырын сенээ-
рини кайызы чорда, киживис ийи
холуу өрүк дүргөш.

— А-дыр, манаар-манаар, оңук-
тер. Силер менээ хойну берген си-
лер. Хей дузалаан силер. Ам мен си-
лерге шүлүктөн бараалгадып көрөйн.

— Россия— бай,
Россия— маалыр,
Россия— найырап,
Россия— тайбыс,
Ырак орук эрлп чоруп
Лагосче чангыс-даа
Университет болдымга
Уттулдурус арып калыр.
Сөөлүг өстөр алыш чаксааш-
кынныче, каткыже дүңүч берген.
— Борис Леонидов, комиссияже!

— Хендирим хоратпас болдум,
Леонидовту Москвага арттырар-дыр
—диди. Бүгү кур Борын ол-ла до-
раан бодуну Москвага онза болгаш
бүрүн эргелг төлөзүн кылдыр томуй-
лааш, хандырыла талазы-биле ха-
рысалгалыг кижиче кылаш, далаан-
ны баш уду берген.

— Көрдүң бе, Борис, литература
талазы-биле кандыг чаз номнар көс-
түп көр болдуур, ол-ла доран сат-
каш, менче почта-биле чорут.
— Менээ 45 дугаарлыг идиктен
шыныс.

— Мээң кирер өйүм келген. Кырын
ногаан хили-биле шыпкаш, чекестер
салып каан узун столдун артында
бистин факультеттин деканы Евгений
Лазаревич Худяков баштаан профес-
сорлар болгаш бажылар-ла эмже-
ж. Оларнын мурунда, аудитория
ортузунда чангыс сандай турар, сту-
дентини олуруп адыр чери ол.

— Унуп келгириме Валентина Тимо-
феевна кызыл хендирин Кызылга че-
дир шөйүп эскелген тур. Эштерини
орукче үдөп, аян туткан чаагай өсө-
терин дыйнаарга, талаанын аажок-
ла шыкаш сагындыр.

— Алфавиттиг төңүзүчө чоокшула-
ны-биле кады барып ажылаар чө-
рени билел алган студенттерини са-
ны эвээр келген.

— Кымын, оруу делегейини кы-
шазыны чыры— Гималайлар бар
чылар ол?

— Непала баар Дип Шиямнин
боор ийи.

— Чок, Индияны эртекш, экватор
шүгүмү база эртекш, менче чай ту-
рар Индонезияны найысылалы Джа-
карта хоорайга барып доктаай берли.

Ол орук-биле беш чыл мурунда Су-
ддизе Сувадирин Москвага өөренир
дөш чедип келген. Ол орук-биле ам
төрөз чуртунче калып ол, оолдар
Рудик болгаш Олегти эдиртип
алгаш, Ленинни чогаалыны тоина-
рын чөмөданырга сүкүл, зап ча-
нытар.

Шулту бешки курсулар универси-
тет мурунда алыже үнүп келген
бис. 1964 чылдын кайы турган. Дө-
рөң азы-даа, хүнүн чаагай-даа
жалчок. Оон Карл Маркс проспекти-
ни эртекш, Кызыл шыче, Ленинни
мавзольеине бажып бис.

— В. МОНГУШ.

Редитор Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

РЕДАКТОР Н. К. КУДАНИ.

«ИНО»

Ханаа асхан картанын чайыга
бешки курсу кийи бурзү келгеш,
эзэн үр доктап, оон бир ужуудан
эске ужууче эрлп чөдүлгөш, салым-
чолдун салгып хады мени кайы чүч-
ке утлай халааш, кыдым чөвө апа-
рып кааптар ирги дөңгөш болдып
тургулар. Беш чыл иштиде кады
өөрөнип, чуртталганын бүтү-ле ми-
гүлаларын кады үлөжип келген эш-
өөрү-биле чарлар үе удавас келер.
Ынчан, ырга ырап турары шыкаш,
бирээни—башын чүчкө, бирээни—өс-
ке чүчкө тайбын иштиң фронтула-
рычче хал олурар апаар. А амды-
аында хуваалда кылып келер ко-
миссия кижигинерин манап, ынай-
бээр сарынганан чүвө дег кылаш-
тажып турар бо-ла.

Баштай хуваалданы болуктер зайы-
мы чорудар деп турган, оон соон-
да аана-ла алфавит бугулар чыска-
ган нити дакы барындаалап кылдыр
деп чугаа тарай берген. Ол-ла мынан
чир-шоң дүжүп, хоорайлар, чурттар
аттары ааап турда, шак-даа келген.
Комиссия кижигинери олуттарын
эзепкен. Адынын бажынга «А» кирер
каш кийи эжик аксында туруп алган,
кыйгырптарын манап, бот-боттарын
бүдүп шенектежир-даа, аразында
дыкчалыр-дынаалас сымранышкаш,
катыржыр-даа. Эжик ажыттыган
соонда өөрөмөке кезээниң инспекто-
р Валентина Тимофеевна Добромис-
лова үнүп келген:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия кежи-
гунерини мурунда олуруп турда,
мында коридорда улус оон кайнаар
баарын боттарыны-биле база «ху-
ваа» эгелей бергенер.

Чамдык оолдар:

— Абрамов Саид, кырыкер— диди.
— А Саидти магалым, мен эс-
сөөлүдө-дир мен ийи— дөш. Сест-
лана Яковлеванын чинге хоог үнү-
даа дыналар. Саид комиссия